

УДК 343.541

Володимир ОРТИНСЬКИЙ

Національний університет “Львівська політехніка”,
директор Навчально-наукового інституту
права, психології та інноваційної освіти,
доктор юридичних наук, професор,
Заслужений юрист України
volodymyr.l.ortynskyi@lpnu.ua
ORCID: 0000-0001-9041-6330

Габрієлла СУРКЕС

Національний університет “Львівська політехніка”,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Навчально-наукового інституту права,
психології та інноваційної освіти
habriiella.pekhno.mpvprz.2024@lpnu.ua
ORCID: 0009-0002-9868-5812

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ВЧИНЕННЯ СЕКСУАЛЬНОГО НАСИЛЬСТВА ПІД ЧАС ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

<http://doi.org/10.23939/law2025.46.001>

© *Ортинський В., Суркес Г., 2025*

Статтю присвячено дослідженню сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом, під час збройної агресії проти держави, що прирівнюється до знищення національної, етнічної, расової, релігійної групи як такої, що є складовою частиною злочину проти людяності. Російські загарбники породили безліч жертв кримінальних правопорушень проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку, життя і здоров'я, людяності, особистої недоторканності, свободи.

Актуальність дослідження полягає в тому, щоб висвітлити та проаналізувати сексуальне насильство під час повномасштабного вторгнення, адже з кожним днем кількість випадків вчинення таких діянь збільшується.

Сьогодні наші правоохоронні органи та суд не можуть здійснювати контроль за тимчасово окупованими територіями, що створює сприятливі умови для вчинення кримінальних правопорушень проти статевої свободи та особистої недоторканності.

Зроблено спробу дослідження впливу воєнних дій збройного конфлікту таких суспільно небезпечних діянь на найбільш вразливі групи населення, з-поміж яких моніторинг порушень прав людини, зокрема, щодо жінок та дітей. Ці групи потребують спеціальних умов, які важко забезпечити під час військових дій, особливо з урахуванням факторів вагітності та материнства, а також ризиків, таких як торгівля людьми та геноцидальне насильство.

Висловлено стурбованість тим фактом, що питання так званих “воєнних злочинів”, “злочинів проти людяності” – залишається актуальним навіть у XXI столітті, особливо в контексті нашої держави. Автори вважають, що такі злочини треба роз-

глядати як порушення проти людства через їхню надзвичайну жорстокість, масовість та умисний характер, що становить серйозну загрозу гуманітарній ситуації як у нашій державі, так і у світі загалом.

Ключові слова: сексуальне насильство, насильницькі дії сексуального характеру, зґвалтування або інші форми сексуального насильства, геноцид, збройна агресія, злочин агресії, воєнні злочини, злочини проти людяності.

Постановка проблеми. Збройні конфлікти в історичній ретроспективі супроводжуються систематичним застосуванням репресивних методів впливу на мирне населення, серед яких сексуальне насильство посідає особливе місце. Це явище не лише є тяжким міжнародним злочином, але й використовується як інструмент геноциду, підриву національної ідентичності та руйнування соціальної структури суспільства.

Сексуальне насильство у воєнний час має комплексний характер, оскільки воно спричинене не лише агресією загарбників, але й історичною гендерною нерівністю, що закріплює контроль над тілом іншої людини як прояв домінування. Протягом століть воно слугувало способом нав'язування влади через “володіння” жінками, що сприймалося як символ військового тріумфу. Проте сучасні дослідження свідчать, що жертвами сексуального насильства під час збройних конфліктів стають не лише жінки, а й чоловіки та діти, що потребує переосмислення підходів до кримінально-правового реагування на ці злочини.

Отже, проблема сексуального насильства у збройних конфліктах виходить за межі традиційних уявлень про війну та потребує комплексного аналізу з позицій кримінального права, міжнародного гуманітарного права та прав людини. Важливим є посилення відповідальності за такі злочини, удосконалення механізмів правового захисту потерпілих та розробка ефективних стратегій запобігання сексуальному насильству в умовах сучасних воєнних конфліктів.

Провідні фахівці – психологи, які працювали з жінками, що потрапили в “обійми” сексуального насильства, підкреслюють, що ця трагедія не лише завдає фізичної та психологічної рани, а й призводить до глибокої стигматизації. Поки жінок виганяють та принижують, суспільство втрачає свою моральну опору. Чоловіки уникають одруження з жінками, які пережили сексуальне насильство, а ті, хто вже в шлюбі, відмовляються повертати їх у своє життя, розглядаючи їх як “пошкоджений товар”. Це не лише наслідки сексуального насильства – це систематично заплановані й очікувані наслідки [1].

Метою статті є спроба розгляду та аналізу основних складових елементів сексуального насильства, пов'язаного з веденням агресивної війни.

Аналіз дослідження проблеми. Засади наукових досліджень проблематики геноцидального зґвалтування, сексуального насильства, закладені у працях багатьох як вітчизняних, так й іноземних вчених, як-от: І. О. Бандурка, О. І. Бугера, Д. О. Гнилицька, О. В. Губанова, А. О. Джужа, О. О. Дудоров, О. В. Харитонов та ін., американських – Р. Лемкін, С. Романцова, І. Марочко, Маккіннон, Л. Шарлах та інших.

Істотне значення для короткого історичного порівняльного огляду мають матеріали Міжнародного трибуналу щодо колишньої Югославії та Міжнародного трибуналу по Руанді.

Виклад основного матеріалу. 24 лютого 2022 року стало точкою відліку не лише для повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну, руйнування інфраструктури та воєнних дій, а й для масового вчинення окупаційними військами воєнних злочинів, зокрема сексуального насильства щодо мирного населення. Агресор цілеспрямовано застосовує сексуальне насильство як метод війни, що підтверджується численними фактами злочинів, зафіксованих українськими та міжнародними правозахисними організаціями.

Жертвами сексуального насильства під час окупації та бойових дій стають жінки, чоловіки, діти, люди похилого віку. Ці злочини мають різні форми: зґвалтування, примус до статевих актів, сексуальне рабство, катування з використанням сексуального насильства тощо. Вони спрямовані не лише на фізичне знищення або приниження потерпілих, а й на руйнування соціальних зв'язків, дестабілізацію громад, створення атмосфери страху та безсилля.

Відомі історії мешканців деокупованих міст, таких як Ірпінь, Гостомель, Буча, Харків, Херсон, Маріуполь, та інших населених пунктів, де весь цивілізований світ міг спостерігати варварські вчинки окупантів. Зокрема, під час деокупації Харківської області одна жінка поділилася тим, як саме російські військові вчиняють сексуальне насильство. На тілі жінки залишилося безліч рубців унаслідок кидання ножів, стріляння по ногах та неодноразового зґвалтування [2].

Систематичне сексуальне насильство проти цивільного населення у межах воєнних конфліктів, таке як сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом, є неприпустимим воєнним злочином, спрямованим на інтимне пограбування і деморалізацію цивільного населення. Ці злочини належать до найжорстокіших форм сексуального насильства. Правоохоронні органи визнають їх як порушення міжнародного права, або ж досудове розслідування характеризує їх як порушення законів і звичаїв війни, що передбачено статтею 438 Кримінального кодексу України. Важливо документувати свідчення потерпілих, щоб притягти до відповідальності винних осіб і забезпечити відновлення справедливості [3].

Сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом, зокрема його вияви під час воєнних операцій, є серйозним воєнним злочином, який не підлягає обмеженням строку давності притягнення до кримінальної відповідальності. Потерпіла особа може звернутися по правосуддя навіть через кілька років після вчинення злочину. Важливо розуміти, що сексуальне насильство під час воєнних дій – це не лише зґвалтування, а й будь-які форми сексуально спрямованих дій, адресованих проти цивільного населення, незалежно від віку чи статі жертв.

Потрібно розрізняти сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом від кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканності. Основною характеристикою зґвалтування є відсутність добровільної згоди жертв. Навіть у випадках, коли військові намагаються проникнути до оселі людини під час воєнних дій, і та, перебуваючи під загрозою, відчиняє двері, це не можна розглядати як згоду. В умовах війни, коли потерпілі позбавлені можливості адекватного, співрозмірного опору, жертви не мають змоги надати реальної згоди через тиск або загрози, а відмова може призвести до смерті, сексуальні дії, навіть якщо немає очевидних ознак примусу, можуть бути кваліфіковані як сексуальне насильство, зґвалтування.

Сексуальне насильство, вчинене в умовах збройного конфлікту, коли воно є частиною широкомасштабного або систематичного нападу на цивільне населення, кваліфікується як злочин проти людяності. Водночас такі діяння становлять серйозне порушення норм міжнародного гуманітарного права та грубе порушення основоположних прав людини. Зокрема, відповідно до Женевської конвенції про захист цивільного населення під час війни від 12 серпня 1949 року, усі форми сексуального насильства заборонені як нелюдське поводження, що суперечить принципам гуманності та людської гідності [4].

Отже, до форм сексуального насильства належать:

1. Зґвалтування.
2. Погрози зґвалтуванням.
3. Каліцтво статевих органів.
4. Сексуальне рабство, зокрема шлюбне рабство.
5. Примус дивитися на сексуальну наругу. Наприклад, коли в присутності дітей гвалтують батьків або навпаки. У такому разі, потерпілою є не лише особа, яка зазнала фізичного насильства, а й свідки.

6. Примусова проституція. Наприклад, коли у складних умовах людина не може задовольнити базові потреби в їжі, воді тощо або змушена займатися проституцією під загрозою смерті.
7. Примусова вагітність.
8. Примусова стерилізація.
9. Примусове оголення. Під час фільтраційних заходів окупанти змушують людей оголюватися не лише для обшуків або пошуку татувань, а й для приниження честі та гідності.
10. Навмисне зараження венеричними захворюваннями тощо [4].

Згідно зі статтею 8 Римського статуту Міжнародного Кримінального Суду (МКС), вчинення злочинів, таких як зґвалтування, сексуальне рабство, примус до проституції, примусова вагітність, примусова стерилізація або будь-яка інша форма сексуального насильства, визнані як серйозне порушення міжнародного гуманітарного права, якщо вони вчинені в рамках воєнних дій. Це також вважається воєнними злочинами, незалежно від того, чи відбувалися вони в рамках міжнародного чи внутрішнього збройного конфлікту [5].

Також важливо відзначити, що сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом, має, хоч і опосередковано, ознаки геноциду. Визначення “геноциду”, яке міститься у статті 2 Конвенції про запобігання геноциду та покарання за нього, прийнятої ООН у 1948 році, описується як будь-які дії, спрямовані на знищення повністю або частково національної, етнічної, расової або релігійної групи [6].

Під час розробки тексту Конвенції про запобігання злочину геноциду та покарання за нього 1948 року сексуальне насильство не було виокремлено як самостійний елемент геноциду. Це частково пояснюється тим, що у правовому дискурсі того часу злочини сексуального характеру не завжди розглядалися як окрема форма геноцидних дій. Водночас під час Голокосту, який став основною передумовою ухвалення Конвенції, насильства зазнавали як чоловіки, так і жінки, що, ймовірно, вплинуло на відсутність чіткої диференціації таких злочинів. Однак положення статті II Конвенції містять формулювання, які можуть охоплювати сексуальне насильство, якщо його розглядати крізь призму актів, спрямованих на знищення певної групи осіб, повного або часткового, що є визначальною ознакою геноциду [6].

Означення терміна “геноцид” є в окремих актах ООН, де маркеруються дві обов’язкові групи взаємопов’язаних елементів: психологічний – “намір знищити, повністю або частково, будь-яку національну, етнічну, расову або релігійну групу як таку”, та фізичний – “вбивство членів групи, нанесення серйозних тілесних ушкоджень або психічних розладів членам такої групи, умисне створення для цієї групи умов, що призводять до повного або часткового фізичного знищення, заходи, спрямовані на запобігання народженню дітей в цьому оточенні, насильницьке передавання дітей з однієї групи людей до іншої” [7].

Внаслідок жорстоких геноцидних зґвалтувань зменшується народжуваність, що може призвести до загрози існування нації. Це найважливіша мета сексуального насильства, яка нерідко межує з геноцидом та породжує нову форму кримінального діяння, відомого як геноцидальне зґвалтування. Ця теза має підтвердження в міжнародному прецедентному праві. Міжнародні кримінальні трибунали щодо Руанди та Міжнародний Кримінальний Суд своєю практикою розширили визначення поняття зґвалтування, також випадки, коли зґвалтування стає не просто окремим злочином, але використовується в повномасштабній військовій операції [8, с. 198].

Жінки мають право на спеціальний захист від будь-яких посягань на їхню гідність, зокрема від зґвалтувань, примусу до проституції та інших форм сексуального насильства. Згідно зі статтею 77 Додаткового протоколу I до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів, особливий правовий статус надається також дітям. Вони підлягають всебічному захисту від будь-яких форм жорстокого поводження, зокрема сексуальної експлуатації та непристойних посягань. Сторони конфлікту зобов’язані вживати всіх потрібних заходів для безпеки дітей, надання їм необхідної допомоги, а також враховувати їхній вік та інші вразливі обставини, що можуть підвищувати ризик порушення їхніх прав [4].

Згідно з офіційними відомостями від колишньої Уповноваженої Верховної Ради України з прав людини Людмили Денисової, сексуальне насильство вважається засобом, який російська федерація використовує у воєнній агресії проти України. Як приклад офіційних повідомлень про випадки гендерно зумовленого насильства можна вказати випадки, описані доповідачкою у відкритих медійних джерелах: 20-річну вагітну дівчину згвалтували два російські військові, внаслідок чого вона втратила дитину (Ірпінь); над 20-річною дівчиною вчинено групове згвалтування з участю трьох чоловіків-військових рф (Ірпінь). Також виявлено факти сексуального насильства над дітьми: 14-річну дівчинку згвалтували п'ять окупантів; 11-річного хлопчика згвалтовано на очах у мами, яку прив'язали до стільця, щоб вона дивилася (Буча) тощо [9].

Відповідно до рішення Міжнародного Кримінального Суду у справі “Прокурор проти Жермена Катанги” (The Prosecutor v. Germain Katanga no. – ICC-01/04-01/07), для визнання згвалтування, сексуального рабства та насильства, злочинами проти людства та воєнними злочинами, згідно з міжнародними нормами, зокрема, за статтею 7(1)(g) Римського статуту, потрібно підтвердити як суб'єктивні, так і об'єктивні ознаки злочину [10]:

1. У контексті визначення воєнних злочинів за Римським статутом, об'єктивна сторона злочину охоплює вчинення дій у рамках широкомасштабного або систематичного нападу на цивільне населення. Суб'єктивна сторона містить умисел винної особи та її усвідомлення наявності збройного конфлікту, а також те, що її дії становили частину цього нападу на мирне населення.
2. Для класифікації згвалтування та сексуального рабства як воєнних злочинів за статтею 8(2)(e)(vi) Римського статуту потрібно підтвердити таке:
3. Об'єктивну сторону злочину – вчинення під час агресивної війни.
4. Суб'єктивну сторону злочину – свідоме розуміння винного стосовно обставин, які б підтверджували наявність збройного конфлікту, а також усвідомлення та намір вчинити такі дії [10].

Потрібно маркерувати, що, згідно з положенням п. 70 “Правил процедури та доказування в справах про сексуальне насильство”, МКС має дотримуватися та, у відповідних випадках, застосовувати такі принципи:

- a) висновок про згоду не може бути зроблений на підставі будь-яких висловлень або поведінки потерпілої, якщо вона була піддана силі, загрозі сили, примусу або використанню умов примусу, що підривають її здатність надати добровільну та реальну згоду;
- b) висновок про згоду не може бути зроблений на підставі будь-яких висловлень або поведінки потерпілої, якщо вона не здатна дати реальної згоди;
- c) висновок про згоду не може бути зроблений на підставі мовчання чи відсутності опору з боку потерпілої сексуального насильства;
- d) висновок про достовірність, характер або схильність до сексуальної доступності потерпілої чи свідка не може бути зроблений на підставі сексуального характеру їхньої попередньої чи подальшої поведінки [11].

Треба підкреслити значення визначення кола потерпілих осіб. У своєму рішенні у справі “Прокурор проти Боско Нтаганда” (The Prosecutor v. Bosco Ntaganda no. – ICC-01/04-02/06) МКС вказав на важливість розрізнення між прямими та непрямими потерпілими. Серед прямих потерпілих визначаються особи, які стали жертвами нападів (також вбивства, замах на вбивство, жінок та чоловіків, які піддавалися сексуальному насильству), особи, що переслідувалися, примусово переміщені особи, діти-солдати, а також діти, які народилися внаслідок згвалтування та сексуального насильства, а також сексуального рабства [12].

До категорії “непрямих” потерпілих належать: члени сімей прямих постраждалих, також ті, хто підтримував особистий близький зв'язок із прямими постраждалими, такі як неподружні партнери та діти, які народилися поза шлюбом. Крім того, до непрямих потерпілих належать ті, хто був свідком злочинів, вчинених стосовно прямих постраждалих [12].

Варто визнати слушною думку про те, що "...українські дівчата коротко стрижуться, сподіваючись уникнути зґвалтування військовими РФ" [13]. Згідно з інформацією, опублікованою вітчизняними медіа ще у липні 2022 року та посиланням на висловлення спецпредставника генерального секретаря ООН щодо сексуального насильства в умовах конфлікту Прамілі Паттен, було зафіксовано 124 випадки сексуального насильства над дітьми під час війни. Проте ці дані вважаються лише частиною проблеми, оскільки реальні розміри сексуального насильства в умовах війни між росією та Україною досі невідомі [14].

Викликають жах звіти про зґвалтування дітей, що стали жертвами російських військових. За словами спеціальної представниці Генерального секретаря ООН з питань сексуального насильства у конфліктах, це належить до "воєнної стратегії" РФ, яка має на меті дегуманізацію жертв. Вона зазначила, що такі дії розкривають всі ознаки використання зґвалтування як інструменту військової тактики. Спостереження фіксують утримання жінок у неволі й подовжені випадки зґвалтування, напади на хлопців і чоловіків, а також свідчення про масове використання російськими солдатами "Віагри" [15].

"З точки зору Міжнародного гуманітарного права, ми спостерігаємо погіршення поведінки з цивільними громадянами України. Це найгірші і найцинічніші прояви порушення Женевських конвенцій", – зазначив український омбудсмен [16].

Згідно з національним кримінальним процесуальним законодавством, а також криміналістичними та науково-практичними рекомендаціями, розслідування злочинів, що стосуються неповнолітніх, має свою специфіку. Вже було зазначено, що серед цих методів – використання методики "Зелена кімната" під час збирання та оцінки фактичних даних. Наприклад, дослідники належно рекомендують "...зберігання показань неповнолітнього потерпілого та свідка, що відповідає міжнародним стандартам опитування дітей з метою зменшення кількості таких опитувань", "дослідження доказів – відеозапис допиту малолітнього свідка та прийняття таких відеозаписів як доказу в суді, що дозволяє уникнути потреби у повторних викликах та ревіктимізації" [17, с. 8].

Сьогодні покарання за злочини сексуального та гендерно зумовленого насильства в контексті воєнних конфліктів можливе на підставі міжнародних угод. Оскільки у Кримінальному кодексі України жоден вид такого насильства не визнається окремим воєнним кримінальним правопорушенням, потрібні зміни, доповнення та нові редакції відповідних норм Особливої частини Кримінального кодексу України. Моніторинг впливу широкомасштабного або систематичного нападу на цивільне населення залишається недостатнім, і це викликає занепокоєння.

Водночас варто наголосити про запровадження механізму проміжних репарацій для осіб, які постраждали від сексуального насильства внаслідок збройної агресії російської федерації, що є важливим елементом реалізації принципу справедливості та державного зобов'язання щодо захисту прав людини в умовах міжнародного збройного конфлікту. Відповідно до даних, оприлюднених урядовою уповноваженою з питань гендерної політики, на 14 листопада 2024 року виплати у розмірі 3 тисяч євро отримали 308 осіб, тоді як загальна кількість поданих заяв на отримання відповідних компенсацій становить 535, і ця цифра продовжує зростати [18].

Статистичні дані свідчать про превалювання звернень від чоловіків (300 заяв) над заявами від жінок (224), що вказує на специфічний характер злочинів сексуального насильства, скоєних в умовах війни. Водночас зафіксовані випадки сексуального насильства щодо дітей: 9 заяв подано від дівчат та 2 – від хлопців. Це підтверджує, що такі злочини мають системний характер та охоплюють різні вікові групи. Найпоширенішими є випадки сексуального насильства, вчиненого під час незаконного утримання цивільних осіб та військовополонених [18].

Ухвалення Верховною Радою України у листопаді 2024 року закону № 4067-IX стало важливим нормативним кроком у напрямку правового закріплення механізму підтримки осіб, які стали жертвами сексуального насильства внаслідок збройного конфлікту. Закон передбачає:

- визначення спеціального правового статусу потерпілих;

Окремі питання вчинення сексуального насильства під час збройної агресії проти України

- запровадження порядку надання їм невідкладних проміжних репарацій та невідкладних грошових виплат;
- гарантування підтримки постраждалим та їхнім сім'ям на державному рівні [19].

Впровадження проміжних репарацій є важливим етапом у забезпеченні правосуддя для жертв сексуального насильства, однак воно має бути доповнене комплексною державною політикою, що буде містити довгострокову підтримку потерпілих, адаптацію національного законодавства до міжнародних стандартів, а також невідворотність покарання для осіб, відповідальних за вчинення таких злочинів.

Серед інших нововведень такі дії, як “наруга над людською гідністю”, “зґвалтування, сексуальна експлуатація, примушування до зайняття проституцією, примусова вагітність, примусова стерилізація або будь-які інші форми сексуального насильства”, “катування або інше не-людське поводження, а також незаконне проведення будь-яких дослідів над людиною або застосування до неї незаконних методів лікування, що можуть бути небезпечними для життя або здоров'я в момент їх проведення чи застосування”.

Висновки. Отже, у процесі широкомасштабного та систематичного нападу на цивільне населення російські військові вчиняють масові акти сексуального насильства, що мають на меті не лише фізичне та психологічне знищення потерпілих, а й підриг національної ідентичності, деморалізацію суспільства та злам опору українського народу.

Сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом щодо мирного населення та військовополонених, має системний характер і може розглядатися як складова частина воєнних злочинів, злочинів проти людяності або, за певних обставин, як елемент геноциду. У контексті сучасних міжнародно-правових підходів, особливого значення набуває концепція “геноцидального сексуального насильства”, що охоплює випадки, коли сексуальні злочини є не просто супутнім явищем війни, а й інструментом навмисного знищення етнічної, національної чи релігійної групи. Введення цього поняття в правове поле є важливим для належної кваліфікації таких діянь та ефективного процесу доказування.

Порушення законів і звичаїв війни, зокрема сексуальне насильство щодо цивільного населення та військовополонених, корелюється з ознаками злочинів, передбачених статтею 438 Кримінального кодексу України (“Порушення законів та звичаїв війни”), а також з відповідними нормами Міжнародного кримінального права.

Очевидною є потреба подальших наукових досліджень у сфері кримінально-правової кваліфікації сексуального насильства в умовах збройного конфлікту, активного залучення міжнародних експертних інституцій до розслідування таких злочинів та розробки відповідних змін до законодавства України з урахуванням сьогоденних реалій. Це сприятиме ефективному розслідуванню, збору доказів та притягненню винних до відповідальності, а також забезпеченню засади справедливості для потерпілих.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Чому солдати на війні гвалтують і вбивають: психологи про злочини. URL: <https://ukrainainpostimees.ee/7510462/chomu-soldati-na-viyni-gvaltuyut-i-vbivayutpsihologi-pro-zlochin> (Дата звернення: 12.03.2025).
2. “Мене зґвалтував російський військовий”. Сексуальне насильство як воєнний злочин. URL: <https://gwaramedia.com/mene-zgvaltuvav-rosijskij-vijskovij-istoriya-voennogo-zlochinu/> (Дата звернення: 12.03.2025).
3. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. База даних “Законодавство України” / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (Дата звернення: 12.03.2025).
4. Конвенція про захист цивільного населення під час війни: Конвенція від 12.08.1949. № 995_154. База даних “Законодавство України” / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#top (Дата звернення: 12.03.2025).

5. Римський статут Міжнародного кримінального суду: міжнародний документ від 17.07.1998 р. № 995_588. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text (Дата звернення: 12.03.2025).
6. Конвенція про запобігання злочину геноциду та покарання за нього: Конвенція від 09.12.1948. База даних “Законодавство України” / ВР України. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU48K03U> (Дата звернення: 12.03.2025).
7. United Nations Office on genocide prevention and the responsibility to protect. URL: <https://www.un.org/en/genocideprevention/genocide.shtml> (Дата звернення: 12.03.2025).
8. De Brouwer A. M. (2005) *Supranational Criminal Prosecution of Sexual Violence: The ICC and the Practice of the ICTY and the ICTR*, Antwerpen: Intersentia, 570 p.
9. Денисова Людмила. Відкриті інтернет-джерела. Сторінка в мережі Фейсбук. URL: <https://www.facebook.com/denisovaombudsman> (Дата звернення: 17.03.2025).
10. Рішення Міжнародного кримінального суду у справі “Прокурор проти Жермена Катанги” (The Prosecutor v. Germain Katanga no. – ICC-01/04-01/07). URL: <https://jurfem.com.ua/prokuror-proty-zhermena-katanhy-ohlyad-rishen-mks/> (Дата звернення: 17.03.2025).
11. International Criminal Court. Rules of Procedure and Evidence, 2019. URL: <https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/Publications/Rules-of-Procedure-and-Evidence.pdf> (Дата звернення: 17.03.2025).
12. Рішення Міжнародного кримінального суду у справі “Прокурор проти Боско Нтаганда” (The Prosecutor v. Bosco Ntaganda No. – ICC-01/04-02/06). URL: <https://jurfem.com.ua/prosecutor-bos-co-ntaganda-ohlyad/?fbclid=IwAR1H6z7FGQpQUK9iWMirqmX4rX7WiR0VtdREx011diVRzWb-nbmnO92HTnhA> (Дата звернення: 17.03.2025).
13. Соломко Ірина. (2022). “Українські дівчата коротко стрижуться, сподіваючись уникнути згвалтування військовими РФ”, – посолка США при ООН про повідомлення з України. 11.04.2022. URL: <https://ukrainian.voanews.com/a/6524907.html> (Дата звернення: 17.03.2025).
14. Дага Сергій. В ООН зафіксували понад 100 сексуальних злочинів росіян в Україні. Бagnet. 11.07.2022. URL: <https://www.bagnet.org/news/accidents/1334541/v-onn-zafiksuvali-ponad-100-seksualnih-zlochiniv-rosiyan-v-ukrayini> (Дата звернення: 17.03.2025).
15. Воєнні злочини РФ: ООН зафіксувала 124 випадки сексуального насильства, але реальні цифри в рази вищі. URL: <https://prm.ua/voenni-zlochyny-rf-onn-zafiksuvala-124-vypadky-seksualnoho-nasyistva-ale-realni-tsyfry-v-razy-vyshchi/> (Дата звернення: 17.03.2025).
16. Омбудсмен показав катівню рашистів на Херсонщині, в якій утримували навіть підлітків. 19.11.2022. URL: <https://sprotyv.info/video/ombudmen-pokazav-kativnyu-rashistiv-na-hersonshhini-vyakij-utrimovali-navit-pidlitkiv-video/> (Дата звернення: 17.03.2025).
17. Гловюк І. В. (2022). Використання методики “Зелена кімната” при збиранні та оцінці фактичних даних: судова практика. Інформаційний бюлетень з проблем діяльності підрозділів Національної поліції. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. С. 5–12. URL: <https://www.academia.edu/76358696> (Дата звернення: 17.03.2025).
18. Понад 300 постраждалим від сексуального насильства під час війни виплатили репарації. Українська правда. URL: <https://life.pravda.com.ua/society/ponad-300-lyudey-otrimali-reparacii-cherez-seksualne-nasilstvo-pid-chas-viyni-304843/> (Дата звернення: 21.03.2025).
19. Про правовий і соціальний захист осіб, постраждалих від сексуального насильства, пов’язаного із збройною агресією Російської Федерації проти України, та надання їм невідкладних проміжних репарацій: Закон України від 20.11.2024 р. № 4067-IX (набрання чинності відбудеться 18.06.2025). База даних “Законодавство України” / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4067-IX#Text> (Дата звернення: 21.03.2025).

REFERENCES

1. **Why do soldiers rape and kill at war: psychologists about crimes** [Why do soldiers rape and kill at war: psychologists talk about crimes]. Retrieved from: <https://ukraina.postimees.ee/7510462/chomu-soldati-na-viyni-gvaltuyut-i-vbivayutpsiologi-pro-zlochin> (Accessed: 12.03.2025). [In Ukrainian].
2. **‘I was raped by a Russian soldier’. Sexual violence as a war crime** [“I was raped by a Russian soldier”. Sexual violence as a war crime]. Retrieved from: <https://gwaramedia.com/mene-zgvaltuvav-rosijskij-vijskovij-istoriya-voennogo-zlochinu/> (Accessed: 12.03.2025). [In Ukrainian].
3. **Criminal Code of Ukraine** [The Criminal Code of Ukraine]: Law of Ukraine of 05.04.2001 No. 2341-III. Baza danyh “Zakonodavstvo Ukrainy” / VR Ukrainy. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (Accessed: 12.03.2025).

4. **Convention relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War** [Convention relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War]. Convention of 12.08.1949, No. 995_154. Baza danyh “Zakonodavstvo Ukrainy” / VR Ukrainy. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#top (Accessed: 12.03.2025). [In Ukrainian].
5. **Rome Statute of the International Criminal Court** [Rome Statute of the International Criminal Court]: international document of 17.07.1998, No. 995_588. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text (Accessed: 12.03.2025). [In Ukrainian].
6. **Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide** [Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide]: Convention of 09.12.1948. Baza danyh “Zakonodavstvo Ukrainy” / VR Ukrainy. Retrieved from: <https://ips.ligazakon.net/document/MU48K03U> (Accessed: 12.03.2025). [In Ukrainian].
7. **United Nations Office on genocide prevention and the responsibility to protect**. Retrieved from: <https://www.un.org/en/genocideprevention/genocide.shtml> (Accessed: 12.03.2025). [In English].
8. De Brouwer, A. M. (2005). **Supranational Criminal Prosecution of Sexual Violence: The ICC and the Practice of the ICTY and the ICTR**, Antwerpen: Intersentia, 570 p. [In Ukrainian].
9. Denysova, Liudmyla. **Open Internet sources**. Facebook page. Retrieved from: <https://www.facebook.com/denisovaombudsman> (Accessed: 17.03.2025). [In Ukrainian].
10. **Judgement of the International Criminal Court in the case of The Prosecutor v. Germain Katanga** no. - ICC-01/04-01/07. Retrieved from: <https://jurfem.com.ua/prokuror-proty-zhermena-katanhy-ohlyad-rishen-mks/> (Accessed: 17.03.2025). [In Ukrainian].
11. **International Criminal Court**. Rules of Procedure and Evidence, 2019. Retrieved from: <https://www.icc-pi.int/sites/default/files/Publications/Rules-of-Procedure-and-Evidence.pdf> (Accessed: 17.03.2025). [In Ukrainian].
12. **Judgement of the International Criminal Court in the case of The Prosecutor v. Bosco Ntaganda** No. – ICC-01/04-02/06. Retrieved from: <https://jurfem.com.ua/prosecutor-bos-co-ntaganda-ohlyad/?fbclid=IwAR1H6z7FGQpQUK9iWMirqmX4rX7WiR0VtdREx011diVRzWb-nbmO92HTnhA> (Accessed: 17.03.2025) [In Ukrainian].
13. Solomko, Iryna (2022). **‘Ukrainian girls cut their hair short to avoid rape by Russian military,’** US Ambassador to the UN on reports from Ukraine. 11.04.2022. Retrieved from: <https://ukrainian.voanews.com/a/6524907.html> (Accessed: 17.03.2025). [In Ukrainian].
14. Daga, Sergey. **At the UN recorded more than 100 sexual crimes by Russians in Ukraine**. Bagnet. 11.07.2022. Retrieved from: <https://www.bagnet.org/news/accidents/1334541/v-on-zafiksuvali-ponad-100-seksualnih-zlochyniv-rosiyan-v-ukrayini> (Accessed: 17.03.2025). [In Ukrainian].
15. **War crimes of the Russian Federation**: The UN recorded 124 cases of sexual violence, but the real figures are many times higher. Retrieved from: <https://prm.ua/voienni-zlochyny-rf-on-zafiksuvala-124-vypadky-seksualnoho-nasylstva-ale-realni-tsyfry-v-razy-vyshchi/> (Accessed: 17.03.2025). [In Ukrainian].
16. **Ombudsman shows racist torture chamber in Kherson region, where even teenagers were held**. 19.11.2022. Retrieved from: <https://sprotyv.info/video/ombudmen-pokazav-kativnyu-rashistiv-na-hersonshhini-vyakij-utrimuvali-navit-pidlitkiv-video/> (Accessed: 17.03.2025). [In Ukrainian].
17. Hloviuk, I. V. (2022). **Using the Green Room Methodology in Collecting and Evaluating Factual Data: Case Law**. Information Bulletin on the Problems of the National Police Units. Lviv: Lviv State University of Internal Affairs. P. 5–12. Retrieved from: <https://www.academia.edu/76358696> (Accessed: 17.03.2025). [In Ukrainian].
18. **More than 300 victims of sexual violence during the war received reparations**. Ukrainska Pravda. Retrieved from: <https://life.pravda.com.ua/society/ponad-300-lyudey-otrimali-reparaciji-cherez-seksualne-nasilstvo-pid-chas-viyni-304843/> (Accessed: 21.03.2025). [In Ukrainian].
19. **On the legal and social protection of victims of sexual violence related to the armed aggression of the Russian Federation against Ukraine and the provision of urgent interim reparations**: Law of Ukraine of 20.11.2024, No. 4067-IX (to enter into force on 18.06.2025). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4067-IX#Text> (Accessed: 21.03.2025). [In Ukrainian].

Дата надходження статті: 13.02.2025 р.

Volodymyr ORTYNSKYI

Lviv Polytechnic National University,
Director of the Educational and Research Institute of Law,
Psychology and Innovative Education,
Dr. habil. (Law), Professor,
Honoured Lawyer of Ukraine
volodymyr.l.ortynskyi@lpnu.ua
ORCID: 0000-0001-9041-6330

Habriella SURKES

Lviv Polytechnic National University,
second (master's) degree student
of the Educational and Research Institute of Law,
Psychology and Innovative Education
habriella.pekhno.mpvprz.2024@lpnu.ua
ORCID: 0009-0002-9868-5812

**SPECIFIC ISSUES OF SEXUAL VIOLENCE DURING
THE ARMED AGGRESSION AGAINST UKRAINE**

The article is devoted to the study of conflict-related sexual violence during armed aggression against the state, which is equivalent to the destruction of a national, ethnic, racial, religious group as such, which is a component of a crime against humanity. The Russian invaders have created many victims of criminal offences against peace, human security and international law and order, life and health, humanity, personal integrity and freedom.

The relevance of the study is to highlight and analyse sexual violence during a full-scale invasion, as the number of cases of such acts is increasing every day.

At present, our law enforcement agencies and courts cannot control the temporarily occupied territories, which creates favourable conditions for committing criminal offences against sexual freedom and personal integrity.

An attempt is made to study the impact of military operations of the armed conflict of such socially dangerous acts on the most vulnerable groups of the population, including monitoring of human rights violations, in particular, against women and children. These groups require special conditions that are difficult to provide during hostilities, especially with regard to pregnancy and maternity, as well as risks such as human trafficking and genocidal violence.

The authors express concern over the fact that the issue of so-called 'war crimes' and 'crimes against humanity' remains relevant even in the twenty-first century, especially in the context of our country. The authors believe that such crimes should be regarded as violations against humanity due to their extreme cruelty, massive scale and intentional nature, which poses a serious threat to the humanitarian situation both in our country and in the world as a whole.

Keywords: sexual violence, violent acts of a sexual nature, rape or other forms of sexual violence, genocide, armed aggression, crime of aggression, war crimes, crimes against humanity.